

Međunarodno poduzeće za gospodarenje oceanskim mineralnim bogatstvom

UDK 341.225.5:622.33(26)

1. Uvod

Međunarodna konvencija o pravu mora (1982) prihvatila je princip da je morsko dno i podmorje otvorenog mora izvan granica nacionalne jurisdikcije (Međunarodne zone) s njihovim mineralnim bogatstvom zajedničko dobro čovječanstva, pa se gospodarenje tim bogatstvom podređuje međunarodnom režimu, a upravljanje povjerava Međunarodnoj vlasti za morsko dno (Vlast). Bogatstvo se u toj zoni može iskorištavati prema tzv. paralelnom sistemu, tj. istraživanje i iskorištavanje resursa vrši Vlast preko svog Poduzeća kao svog operativno-privrednog organa, ali ih mogu vršiti i drugi subjekti predviđeni Konvencijom (države, državna i privatna potpisnica Konvencije), na temelju ugovora s Vlasti uz određene uvjete.

Smisao načela zajedničkog dobra čovječanstva jest da se istraživanje i privredno iskorištavanje bogatstva u Međunarodnoj zoni obavljaju u korist čovječanstva kao cjeline, uzimajući u obzir interese svih naroda, posebno zemalja u razvoju, pa i naroda koji još nisu postigli punu nezavisnost. Osim toga, te se djelatnosti mogu obavljati isključivo udruživanjem sredstava i znanja država i naroda, zajedničkim obavljanjem djelatnosti i raspodjelom ostvarene dobiti na sve njih.

S obzirom da su neke razvijene zemlje preko svojih nacionalnih i multinacionalnih kompanija već utrošile znatna investicijska sredstva u istraživanje oceanskog podmorja i da vrše tehnološke pripreme da uskoro započnu iskorištavanje polimetalnih grumena (nodula) s oceanskog dna, a Konvencija im omogućuje da dobiju status tzv. prioritetnih investitora, Vlast i njeno Poduzeće trebali bi postati protuteža nacionalnom prisvajanju oceanskih resursa, štititi interese i osposobljavati zemlje u razvoju za zajedničko gospodarenje i tako pridonijeti ostvarenju Novog međunarodnog ekonomskog poretka.

Težnja Konvencije da Vlast i njeno Poduzeće postanu osnovni pa i jedini faktor privređivanja u Zoni nailazi na sve veće teškoće zbog izravnog suprotstavljanja razvijenih kapitalističkih država internacionalizaciji oceanskih resursa. Premda je velik dio tih zemalja prihvatio Konvenciju, mnoge od njih i poslije usvajanja Konvencije vode borbu, pod pritiskom SAD, multinacionalnih kompanija i zakašnjelog pomorskog nacionalizma, za odgađanje primjene Konvencije, odbijanjem njene ratifikacije i pokušajima stvaranja posebnog režima gospodarenja, koji se zasniva na kapitalističkim principima privatne ini-

cijative, slobodne konkurencije i međunarodne kapitalističke solidarnosti. Minirajući opće napore većine država za stvaranje Vlasti i njenog Poduzeća, u stvari odbacuju međunarodni režim gospodarenja oceanskim bogatstvom u skladu s Konvencijom.

U ovom radu izlažu se naponi većine država potpisnica Konvencije i razne teškoće u vezi s osnivanjem međunarodnog poduzeća za gospodarenje bogatstvom oceanskog podmorja izvan granica nacionalne jurisdikcije, kao i pokušaji razvijenih kapitalističkih država na čelu sa SAD da se uvede odvojeni režim koji više odgovara njihovim užim interesima. Konačno se iznose mogućnosti da se postojeće suprotnosti ublaže i da se u novim uvjetima osigura primjena novog međunarodnog režima o pravu mora i olakša što brže osnivanje spomenutog Poduzeća.

2. Poduzeće u odredbama Konvencije 2.1. Stavovi u toku Konferencije

Ideja o međunarodnopravnom režimu otvorenog mora i posebno o međunarodnom poduzeću za gospodarenje oceanskim mineralnim resursima rodila se još prije III međunarodne konferencije o pravu mora, a u toku njenog 10-godišnjeg zasjedanja dobila je konačno konkretne oblike.

Na redovnom zasjedanju Generalne skupštine OUM 1967. predstavnik Malte, A. Pardo, prvi je podnio projekt novog međunarodnopravnog režima oceana, prema kojem bogatstva otvorenog mora pripadaju Ujedinjenim narodima i podložna su jurisdikciji i nadzoru svjetske organizacije. Ta je ideja bila unesena u nacrt rezolucije zemalja u razvoju o proglašenju čitavog područja morskog dna izvan granica nacionalne jurisdikcije općim naslijeđem čovječanstva.

Na tom zasjedanju bio je osnovan posebni »ad hoc« odbor za proučavanje pitanja mirnog iskorištavanja dna mora i oceana izvan granica nacionalne jurisdikcije (Odbor za morsko dno), koji je kasnije dobio funkciju pripremnog odbora za III konferenciju UN o pravu mora.

Već u toku rada tog Odbora pojavila su se dva međusobno suprotna pristupa problemima gospodarenja oceanskim bogatstvom. Zemlje u razvoju smatrale su da treba osnovati odgovarajuću međunarodnu organizaciju za morsko dno (Organ) i predati joj isključiva prava gospodarenja oceanskim resursima. Zato su predložile da se u okviru te organizacije osnuje međunarodno poduzeće koje bi vršilo sve djelatnosti u vezi s iskorištavanjem bogatstva otvorenog mora.

Suprotnu poziciju zauzele su SAD koje su smatrale da je sasvim dovoljno da se osnuje međunarodna organizacija za morsko dno, koja bi se bavila davanjem licenci za vađenje podmorskog bogatstva svakom interesentu.

Ideja o međunarodnom poduzeću, koju su podržavale mnoge zemlje u razvoju, dobila je svoje mjesto u izvještaju Odbora za morsko dno objavljenom 1969. u kojem se odmah postavilo pitanje stvaranja početnog kapitala poduzeća. Na temelju tog izvještaja Generalna skupština OUN donijela je krajem 1970. Deklaraciju o načelima koja se odnose na dno mora i oceana i njihovo podzemlje izvan granica nacionalne jurisdikcije («Deklaracija o načelima») i odluku o razjvu III konferencije o pravu mora 1973.

Već početkom rada Konferencije veoma su se povećali zahtjevi zemalja u razvoju da se osnuje jedan međunarodni organ kojem bi se povjerio monopol u gospodarenju i upravljanju resursima otvorenog mora. Ti zahtjevi bili su uvjetovani pogoršanjem općih prilika na svjetskom tržištu sirovina kao i težnjom da se unesu bitne promjene u međunarodnim odnosima uspostavljanjem Novog međunarodnog ekonomskog poretka.

Delegacije nekih zemalja su u svojim zahtjevima da se međunarodnom poduzeću dadu monopolna prava išle tako daleko da su odbacivale mogućnost financijskog i tehnološkog sudjelovanja razvijenih zemalja koje za to posjeduju značajan tehničko-ekonomski potencijal. Uvjerivši se u nereálnost takvog pristupa mnoge su zemlje pristale međunarodnog poduzeća prihvatile kompromisnu varijantu rješenja problema. Zemlje u razvoju su već 1974. bile spremne da, ne odustajući od svojih ideala, omoguću velikim poduzećima i konzorcijima koji raspolažu kapitalom i tehničkim sredstvima da sudjeluju u gospodarenju resursima morskog dna sve dotle dok se međunarodno poduzeće ne osposobi da tu djelatnost obavlja neposredno samo.

Koncepcija o davanju međunarodnom poduzeću monopolnih prava na iskorištavanje oceanskih resursa dobila je naziv »unitarnog sistema« gospodarenja resursima otvorenog mora. Mnoge su zemlje u razvoju imperativno tražile da se taj sistem unese u Konvenciju. To je izgledalo sasvim opravdano, jer većina tih zemalja ne raspolaže financijskim i tehničkim sredstvima za osvajanje oceanskih resursa, pa bi u uvjetima nekontroliranog korištenja tih resursa one bile u veoma nepovoljnom položaju u usporedbi s razvijenim zemljama koje posjeduju potrebna sredstva i odgovarajuću tehnologiju. Zato bi se organizacijom korištenja oceanskih resursa pod međunarodnom kontrolom u okviru međunarodnog poduzeća otklonio monopol razvijenih zemalja i omogućilo postupno uključivanje zemalja u razvoju u iskorištavanje oceanskog bogatstva.

Ipak većina zemalja u razvoju nije mogla osporavati znatnu ekonomsko-tehnološku prednost manje grupe industrijski razvijenih država

u tom području. Osim toga, već su tada osnovni elementi tehnologije istraživanja, a i pokusnog iskorištavanja oceanskih resursa bili slobodni na slobodnom tržištu, pa nisu morali ostati predmetom monopola razvijenih država. Tako je npr. Indija bila već kupila na otvorenom tržištu tehnologiju iskorištavanja polimetalnih grumena, što joj je omogućilo da već tada zatraži dozvolu za iskorištavanje određenih podmorskih ležišta tih grumena.

Razvijajući tezu o neophodnoj borbi protiv monopola razvijenih zemalja neke su zemlje u razvoju težile za tim da postignu maksimalne ekonomske koristi od osvajanja resursa otvorenog mora na osnovi preraspodjele dohotka iz proizvodnje zemalja korisnica preko mehanizma međunarodne kontrole, u kojem bi zemlje u razvoju imale odlučujući glas. Zato su pojam »zajedničkog dobra čovječanstva« tumačile tako da on pretpostavlja predaju svih prava na resurse oceanskog dna Međunarodnom organu, u kojem bi se odluke donosile većinom glasova, a privredno iskorištavanje isključivo međunarodnom poduzeću, što bi omogućilo da se dohoci od osvajanja oceanskih resursa potpuno monopoliziraju i ostvarena dobit konačno raspodjeljuje na sve zemlje.

Ideja o »kolektivnom« gospodarenju država preko međunarodnog poduzeća zasniva se na koncepciji međuzavisnosti država i na obavezi njihove međunarodne suradnje u svrhu bržeg ekonomskog razvoja zemalja u razvoju i ostvarenja koncepcije Novog međunarodnog poretka. »Unitarni sistem« gospodarenja oceanskim resursima bio bi prvi univerzalni pokušaj međunarodne proizvodne suradnje, u kojoj bi ravnopravno sudjelovale i imale koristi sve države, i razvijene i nerazvijene.

No u uvjetima suvremenog postojanja dvaju osnovnih, suprotnih društveno-ekonomskih sistema u svijetu i veoma različitih ekonomskih i političkih interesa pojedinih zemalja i grupa zemalja, bilo je veoma teško očekivati da se čak i deklarativno prihvati jedan pravedan i univerzalan princip koji ugrožava monopolne interese razvijenih zemalja, a još teže da se on mehanički uvede u praksu suvremenih međunarodnih ekonomskih odnosa. Osim toga, zbog velike zaduženosti i niskog stupnja razvoja većina zemalja u razvoju, ne može unijeti neki značajniji ulog u međunarodno poduzeće u obliku kapitala i tehnologije. Donošenje pak odluka o gospodarenju oceanskim resursima aritmetičkom većinom ne poštiva stvarne interese svih zainteresiranih država, pa bi ono izazvalo nezadovoljstvo i otpor zemalja u razvoju koje bi u poduzeće unijele određeni kapital i tehnologiju i posebno razvijenih država koje bi kao članice Vlasti i Poduzeća trebale davati i propisane financijske i druge doprinose za Poduzeće, a i njihove kompanije koje se bave oceanskim rudarenjem plaćati Vlasti pristojbe i davati za poduzeće financijski ulog, tehnologiju i dio dobiti kao i obučavati njegovo osoblje.

Zato je odnos razvijenih kapitalističkih država i posebno SAD prema ideji međunarodnog poduzeća za gospodarenje oceanskim resursima bio u početku veoma negativan. Kasnije su one ipak odustale od takvog stava i konačno su pristale da sudjeluju u razmatranju pitanja veza njih za osnivanje međunarodnog poduzeća. U toku IV zasjedanja Konferencije (u proljeće 1976) SAD su izrazile spremnost da se suglase s osnivanjem Poduzeća i da za nj čak osiguraju plaćanje određenog uloga.

Razvijene države, čije su kompanije već bile uložile znatna sredstva u istraživanje oceanskog bogatstva i u razvoj tehnologije za iskorištavanje tog bogatstva, kasnije su prihvatile paralelni sistem radi zaštite svog kapitala. Osim toga, one su kao glavni potrošači metala koji će se dobiti iz polimetalnih grumena neposredno zainteresirane da se vlastitom proizvodnjom iz oceanskih izvora sirovina oslobode uvoza nekih metala. Njihovim pak sudjelovanjem u radu Vlasti ostvarivale bi određeni utjecaj na njenu politiku gospodarenja.

No dolaskom na vlast u ekonomski jakim kapitalističkim zemljama (SAD, Vel. Britaniji i SR Njemačkoj) konzervativnih vlada, koje se protiv svakom pokušaju da se ograniči osnovna »sloboda« kapitalističkih država da slobodno prisvajaju oceanske resurse preko svojih velikih kompanija, povećao se negativan odnos tih država prema zahtjevima zemalja u razvoju o osnivanju međunarodnog poduzeća. Taj odnos naročito je došao do izražaja poslije usvajanja Konvencije u toku nastojanja Pripremne komisije da ubrza primjenu novog međunarodnog režima o pravu mora i u okviru toga osnivanje međunarodnog poduzeća.

Konfrontaciju razvijenih kapitalističkih država i zemalja u razvoju u toku Konferencije neki su zapadni autori označili kao dva kontraverzna i nespojiva stava: razvijene zemlje traže takav režim dubokomorskog rudarstva koji će biti ekonomski efikasan u proizvodnji, ali ignoriraju raspodjelu dobiti u korist zemalja u razvoju, dok su pak ove zemlje najviše zainteresirane za raspodjelu dobiti, a ne vode računa i zanemaruju efikasnost proizvodnje. U toj borbi između bogatih i siromašnih nametnulo se kao jedino kompromisno rješenje da se prihvati međunarodni sporazum o efikasnom međunarodnom organu koji će moći osigurati povoljnu ekonomsku i političku klimu da se prihvati što pravedniji i uspješniji sistem iskorištavanja oceanskog bogatstva.

Socijalističke države Istočne Evrope zauzele su u tom pitanju konstruktivan stav, smatrajući da su zahtjevi zemalja u razvoju za osnivanje međunarodnog poduzeća opravdani. One su već na prvim zasjedanjima Konferencije podržale njihove prijedloge, ali nisu bile sklone da preuzmu na sebe nikakve obaveze ekonomskog karaktera. Te zemlje, a posebno SSSR, raspolažu znatnim rezervama ruda na svom području, pa im je bilo samo važno da osiguraju svoje mjesto

i utjecaj u Međunarodnoj vlasti i svoje ekonomske interese u budućem iskorištavanju oceanskog bogatstva.

SFR Jugoslavija je u toku čitave Konferencije aktivno podržavala stavove Grupe 77 i sudjelovala u njihovim formulacijama.

2.2. Odredbe Konvencije

Konvencija UN o pravu mora stvarno je u svom XI dijelu prihvatila paralelni sistem iskorištavanja oceanskih resursa, prema kojem se djelatnošću istraživanja i iskorištavanja oceanskog bogatstva mogu baviti Međunarodno poduzeće kao i države stranke Konvencije odnosno njihova državna i privatna poduzeća, pravne i fizičke osobe u sporazumu s Vlašću (drugi korisnici). To je jedan od osnovnih i najrealnijih kompromisa postignutih u pregovorima o izradi Konvencije.

Privredne djelatnosti u Zoni Poduzeće obavlja prema odredbama čl. 170. Konvencije. Ono **obavlja prije svega istraživanje, vađenje i privredno iskorištavanje podmorskog mineralnog bogatstva (polimetalnih grumena), ali vrši i transport, preradu i marketing ruda izvađenih u Zoni.** Poduzeće ima pravnu i poslovnu sposobnost, **koja je određena njegovim Statutom (Aneks IV Konvenciji).** U svom poslovanju ono je u načelu autonomno i pridržava se općih komercijalnih principa, ali je uz to podređeno općoj politici koju utvrđuje Skupština Vlasti te uputama i kontroli Vijeća Vlasti.

Poduzeće ima upravni odbor, generalnog direktora i potrebno osoblje, a glavni mu je ured u sjedištu Vlasti (Kingston—Jamaika). Ono raspolaže potrebnim novčanim sredstvima za izvršavanje svojih zadataka, koja u početku dobiva od Vlasti iz obaveznih i dobrovoljnih doprinosa država stranaka Konvencije i iz drugih izvora. Potrebnu tehnologiju dobiva preko Vlasti od zemalja stranaka koje njome raspolažu i koje sudjeluju u oceanskom gospodarenju. Poduzeće predlaže Vijeću vlasti planove rada i projekte o svojim djelatnostima u Zoni i nakon njihova odobrenja samostalno obavlja te djelatnosti. Izvađene rude i proizvedenu robu prodavat će zemljama strankama Konvencije, ali im cijena ne smije biti niža od cijena na međunarodnom tržištu.

U Uklusu III Konvencije, koji nosi naslov »Temeljni uvjeti ispitivanja, istraživanja i iskorištavanja« određeni su uvjeti i postupci za obavljanje svih vrsta gospodarenja bogatstvom Zone, prava i obaveze Vlasti, Poduzeća i naročito drugih korisnika i njihovi međusobni odnosi. U njemu su utvrđene i konkretne financijske obaveze država stranaka Konvencije i drugih korisnika.

Poduzeću su osigurana mnoga preimućstva koja nemaju drugi korisnici. Prije svega, ono je postojani subjekt gospodarenja resursima Zone, dok drugi korisnici mogu biti lišeni prava pristupa tim resursima čak po ugovorima s Vlašću

ako budu sklopljeni.

Poduzeće dobiva besplatno polovinu zatraženih operativnih polja u prijavljenim podmorskim ležištima resursa i njome može gospodariti samostalno ili preko zemalja u razvoju. Takav način dodjele podmorskih dionica na iskorištavanje ugovornim stranama (drugim korisnicima), nazvan »banking sistem«, prenesen je u Konvenciju, na inicijativu zemalja u razvoju, iz nacionalnih rudarskih zakona, po kojima se površine rudišta dodjeljuju zainteresiranim pravnim i fizičkim osobama u obliku koncesije rezervirajući dio zatražene površine za državu, odnosno po Konvenciji za Vlast. Vlast može zahtijevati od ugovorne strane da provede ispitivanje dijela operativnog polja rezerviranog za Poduzeće. Vlast nije dužna plaćati ugovornoj strani troškove za tu operaciju, a ova ih može nadoknaditi samo iz vađenja i prerade polimetalnih grumena iz svoje dionice.

Ugovorna strana dužna je da na zahtjev Vlasti učini Poduzeću dostupnom tehnologiju osvajanja resursa Zone »pod povoljnim i umjerenim komercijalnim uvjetima«, što znači prodati je. Ona je takav zahtjev dužna izvršiti i u slučaju ako Vlast oduči da tu tehnologiju preda ne samo Poduzeću nego i bilo kojoj zemlji u razvoju.

Predviđeno je da Poduzeće bude tako organizirano da obuhvati jedinstveni i zaokruženi rudarski i prerađivački kompleks sposoban za kompletno gospodarenje polimetalnim grumenima. Ono bi trebalo raspolagati najmodernijom tehnologijom, **znatnim financijskim sredstvima** i potrebnim stručnim osobljem.

Financijska sredstva obuhvaćaju sredstva potrebna za istraživanje i iskorištavanje najmanje jednog oceanskog rudarskog ležišta, za prevoz, preradu i marketing dobivenih ruda i za pokriće početnih administrativnih troškova.

Radi osiguranja početnih financijskih sredstava potrebnih za rad Poduzeća, države sudionice Vlasti stavljaju mu na raspolaganje polovinu tih sredstava u obliku beskamatnih dugoročnih zajmova, a za drugu polovinu garantiraju mu zajmove na slobodnom tržištu kapitala. Materijalna obaveza država u oba dijela odgovara skali udjela njihovih doprinosa redovnom budžetu OUN. U prvo vrijeme države stranke također su dužne osigurati početne administrativne troškove Poduzeća. U toku prvih 10 godina komercijalne proizvodnje, dok se Poduzeće ne osamostali, ono se oslobađa od bilo kojih financijskih obaveza prema Vlasti, a onda joj plaća sav čisti prihod po odbitku dijela za rezervu Poduzeća.

Konvencija sadrži odredbe o ograničenju proizvodnje resursa u predjelima Zone (čl. 151). Vlast je dužna strogo ograničavati proizvodnju, da se ne bi, zbog konkurencije podmorskih izvora sirovina, smanjili izvozni prihodi zemalja u razvoju koje izvoze slične vrste sirovina dobivenih na kopnu. U tu svrhu Vlast osniva kompenzacijski fond (čl. 171) za isplate pomoći takvim zemljama. Ograničenje proizvodnje u Zoni određuje se za svaku tekuću godinu, ali Poduzeće

ima pravo da dobije uvijek polovinu raspoloživog limita. U svrhu poduzimanja dopunskih mjera za otklanjanje šteta za zemlje u razvoju, koje proizvode analogne vrste sirovina na kopnu, Vlast može sudjelovati u postojećim međunarodnim robnim sporazumima o pojedinim sirovinama. Pri tome ona ne zastupa samo proizvodnju Poduzeća nego čitavu proizvodnju u Zoni.

Poduzeću su date i znatne imovinske povlastice. Njegova imovina uživa imunitet od rekvizicija, konfiskacije, eksproprijacije i bilo kojih drugih oblika oduzimanja, a i od reguliranja, kontrole ili moratorija bilo koje vrste na osnovi odluka izvršnih ili zakonodavnih organa. Savjet Vlasti u okviru svog općeg upravljanja Poduzećem može donositi odgovarajuće odluke s 2/3 glasova, čime se osigurava dominantan utjecaj zemalja u razvoju u tim odlukama.

Sva ta preimućstva koja uživa Poduzeće nemaju države stranke Konvencije odnosno njihove kompanije koje dobiju dozvolu za osvajanje resursa morskog dna Zone. Ona bi trebala osigurati Vlasti »najveće moguće dohotke iz prihoda komercijalne proizvodnje« u konkurenciji s drugim korisnicima, koji imaju veće iskustvo u oceanskom gospodarenju i druge prednosti koje nema Poduzeće.

Još za vrijeme III konferencije o pravu mora neke su zemlje u razvoju predlagale da se Poduzeće u perspektivi pretvori u jedinstveni instrument Vlasti za gospodarenje resursima Zone kao zajedničkog dobra čovječanstva. Prema Konvenciji takva mogućnost teorijski nije isključena, jer će se 15 godina poslije početka komercijalnog iskorištavanja resursa Zone sazvati međunarodna konferencija o ocjeni djelovanja usvojenog međunarodnog režima (Revizijske konferencije — čl. 155. Konvencije). Konferencija može prihvatiti ispravke Konvencije i izmijeniti ustanovljeni sistem dostupnosti resursima Zone, uključiv neposredno sudjelovanje država u procesu gospodarenja resursima, i povjeriti sve komercijalne djelatnosti samo Poduzeću. Ti ispravci, ako se prihvate na Konferenciji konsensusom ili poslije pet godina tročetvrtinskom većinom i ako ih ratificira 3/4 država stranaka Konvencije, stupaju na snagu za sve države stranke Konvencije.

Takva teorijska mogućnost vjerojatno se neće desiti, ali se ipak toga boje mnoge države koje se protive tome da se novim odredbama Konvencije obavezuju države koje se ne slažu s promjenama međunarodnog režima Zone. Po njihovom mišljenju, svaki pokušaj nametanja bilo kojeg režima suverenoj državi bez njene suglasnosti može se smatrati narušavanjem njenih suverenih prava odnosno kršenjem imperativnih normi međunarodnog prava.

Suglasivši se s čitavim XI dijelom Konvencije, mnoge su se zapadne zemlje (a do početka 1982. i SAD) nadale da će moći unijeti izmjene u neke njene odredbe pri izradi normi, pravila i postupaka djelatnosti Vlasti. Osim toga su računale da će moći utjecati na konkretnu poli-

tiku Vlasti tako što neće dopustiti izradu navedenih pravila i donošenja odluka Vlasti koje bi za njih bile neprihvatljive.

Značajne financijske obaveze koje su države stranke Konvencije dužne preuzeti na sebe u vezi s osnivanjem Poduzeća, mnoge zemlje teško će moći ispunjavati. Stanje se znatno pogoršava ako u Konvenciji ne budu sudjelovale ekonomski jake države kao što su SAD, Vel. Britanija i SR Njemačka (koje je inače nisu ni potpisale), a čiji udio doprinosa u budžet OUN premašuje 1/3). Osim toga, može se dogoditi da i mnoge druge države koje su potpisale Konvenciju, a financijske obaveze kojih su također veoma značajne, istu ne ratificiraju ako ih ne budu zadovoljavale spomenute norme, pravila i postupci u vezi s djelatnosti Vlasti.

Nedostatak sredstava za Poduzeće može ne samo odgoditi nego i uopće dovesti u pitanje osnivanje Poduzeća. Manjak potrebnih sredstava ne može se dopunjavati povećanjem udjela država stranaka Konvencije, jer bi to za njih značilo bitno povećanje financijskih obaveza prema Vlasti i Poduzeću. Socijalističke zemlje, koje inače nisu izražavale protivljenje ideji osnivanja Poduzeća, vjerojatno ne bi prihvatile neopravdano povećanje financijskih obaveza. Konačno, i socijalističke i zemlje u razvoju uvijek su smatrale Konvenciju kao dokument koji rješava mnogobrojne probleme iskorištavanja oceana na osnovi »paketnog« pristupa i u interesu svih grupa zemalja.

3. Sredstva potrebna Poduzeću za investicije i eksploataciju

Jedno od najtežih pitanja vezanih za osnivanje Poduzeća je osiguranje financijskih sredstava potrebnih za početne investicije i tekuće poslovanje Poduzeća. To pitanje povlačilo se još u toku rada III konferencije o pravu mora, a ono postaje i veliki kamen spoticanja u izradi provedbenih pravila za primjenu Međunarodne konvencije o pravu mora.

Poduzeće može započeti radom i uspješno gospodariti oceanskim resursima ako pravovremeno pribavi sredstva za investicije i nabavi tehnička sredstva za vađenje, prevoz i preradu polimetalnih grumena (brodovi za vađenje i prevoz, metalurški pogon na kopnu, ostala oprema) kao i sredstva za odvijanje tekuće proizvodnje i daljih istraživanja bar na jednom oceanskom rudištu. Osim toga, samo proizvodni kapacitet Poduzeća od najmanje 2—3 mln t suhih grumena godišnje može osigurati minimalnu rentabilnost njegova gospodarenja.

Prva procjena mogućih izdataka za izgradnju rudarsko-prerađivačkog kompleksa Poduzeća bila je izvršena još za vrijeme rada Odbora za morsko dno, a predviđala je gotovo simbolički iznos od oko 100 mln dol. Ta je procjena odražavala u to vrijeme još nedovoljno jasne predstave o veličini investicije u novoj sirovinskoj grani, u kojoj su se tek vršili prvi tehnološki

pokusi vađenja polimetalnih grumena iz Tihog oceana.

Prvu ozbiljniju tehničko-ekonomsku analizu potrebnih investicija započela je sredinom 70-tih godina grupa stručnjaka Masačusetskog tehnološkog instituta (SAD) pod rukovodstvom G. Nyharta. Poslije prvog istraživanja, koje je ta grupa završila g. 1978, ukupni investicijski troškovi bili su procijenjeni na oko 560 mln dol. Od toga su gotovo 60% predstavljali rashodi za osnivanje pogona za metaluršku preradu polimetalnih grumena. Početni tekući rashodi iznosili bi 100.5 mln dol.

Drugo slično istraživanje, nezavisno od grupe G. Nyharta, proveo je K. Show koji je rezultate iznio u izvještaju na jednom seminaru organiziranom 1976. pod pokroviteljstvom Evropske zajednice. Investicijski troškovi bi prema tom istraživanju iznosili 555 mln dol., a eksploatacijski 210 mln dol, tj. znatno više nego po proračunima stručnjaka Masačusetskog tehnološkog instituta.

Procjenu grupe tog Instituta podvrgli su kritici predstavnici naučnih krugova zapadnoevropskih država, koje su formirale svoju istraživačku grupu za proučavanje mogućih troškova vezanih za financiranje proizvodne djelatnosti Poduzeća. U radu objavljenom 1979. rashodi za pripremni stadij bili su procijenjeni na iznos od 100 mln dol. više od proračuna grupe američkog Instituta. U njemu su bili dvostruko povećani troškovi za operacije vađenja polimetalnih grumena i njihova prevoza, a bitno su bili povećani troškovi u fazi prerade grumena (blizu 0.5 mld dol.). Zapadnoevropski stručnjaci na čelu s F. Diderichom, procijenili su investicijske troškove za izgradnju potpunog kompleksa Poduzeća na gotovo 970 mln dol, a eksploatacijske na više od 250 mln dol. Ukupni su dakle troškovi praktično bili dva puta veći od procjene grupe američkog instituta.

Konačno, odvojeno istraživanje izvršio je i Englez H. Cameron. On je investicijske troškove procijenio na 500—860 mln dol. a eksploatacijske na 105—230 mln dol. Njegovi se proračuni temelje na pretpostavci da će kompleks godišnje vaditi i prerađivati samo 1.8 mln t suhih grumena, dok su grupe Nyharta i Didericha predviđale kapacitet od 3 mln t. Kada se Camerona procjena preračuna na isti kapacitet, investicijski troškovi bi iznosili 830—1.430 mln dol. i eksploatacijski na 175—30 mln dol. Ta se dakle procjena približava procjeni Didericha.

Neslaganje procjena američkih i zapadnoevropskih stručnjaka potječe i od bitnih razlika u procjeni troškova za pripremne operacije (ispitivanje, istraživanje i razvoj), transportnih troškova, vrijednosti zemljišta itd. No obje su se procjene pokazale vrlo optimističkim u usporedbi s kasnijim procjenama, koje su se vršile na osnovi faktičnih operacija oceanskih kompanija i međunarodnih konzorcija.

Početkom 80-tih godina izvršeni su prvi takvi pokušaji da se odrede troškovi za izgradnju

kompleksa za vađenje i preradu grumena na jednom od Havajskih otoka. Pri tom su uzete u obzir karakteristike dijela morskog dna koji leži blizu njega, a iz kojega se pretpostavilo vađenje grumena i njihova prerada na tom otoku.

U toku tog istraživanja, kojim je rukovodio Amerikanac R. Jenkins, izučavalo se nekoliko varijanti organizacije radova kompleksa koje se razlikuju po načinu njegovih bazičnih parametara i količini metala (tri ili četiri) koji se mogu izvući iz grumena: u trometalnom procesu izvlače se nikal, kobalt i bakar, a u četirimetalom uz njih se dobiva i mangan, ali se znatno povećavaju troškovi metalurškog pogona. Tako su proračuni pokazali da primjena 4-metalnog procesa prerade grumena uzrokuje poskupljenje vrijednosti čitavog kompleksa oko 1.5 puta. U tom slučaju investicije čine gotovo 1.5 mld dol. a eksploatacijski troškovi 330.5 mln dol.

Drugo ispitivanje vršili su 1982. stručnjaci Teksaskog sveučilišta (SAD) pod rukovodstvom G. Flipsea. Njihovi rezultati po jednoj varijanti bili su veoma bliski onima grupe Jenkins, iako su razmatrali 3-metalni proces.

Poslije toga je grupa G. Flipsea izvršila 1983. detaljnu procjenu vrijednosti kompleksa s 4-metalnim procesom prerade grumena. Troškovi za pripremni period iznosili su oko 200 mln. dol, ali zbog pomanjkanja relativno točnih podataka nisu u taj iznos bili uračunati rashodi za ispitivanje dionice morskog dna oceana. Tom iznosu dalje treba dodati troškove vezane za izgradnju i ispitivanje raznih instalacija u cilju razrade tehnologije vađenja, transporta i prerade grumena i primjene tehnologije za zaštitu okolice, a oni su procijenjeni na oko 140 mln dol. Ukupni rashodi za operacije vađenja (dva broda koja raspolazu sistemima skupljanja grumena, cjevovodnim sistemom podizanja i utovara grumena i drugom opremom) dostižu 345 mln dol. Eksploatacijski troškovi premašuju 160 mln dol. (u tome oko 132 mln za nabavu brodova) i oprema obalnih terminalnih uređaja i transportnih sistema približno oko 80 mln dol. (u tome oko 16 mln dol. čine eksploatacijski troškovi).

Na taj način posljednje procjene G. Flipsea, uzimajući u obzir vrijednost osiguranja neophod-

nih zaliha, a i nekih drugih vrsta rashoda, predviđaju investicijske troškove više od 2 mld dol. i eksploatacijske 568 mln dol. Prema tome, potrebno je prikupiti financijskih sredstava u ukupnoj vrijednosti oko 2.6 mld dol.

Istraživanje u tom području nastavlja se uzimajući pri tome u obzir novija iskustva oceskih konzorcija, ali dosadašnji rezultati tih istraživanja ne pokazuju tendenciju sniženja troškova za izgradnju rudarsko-prerađivačkog kompleksa.

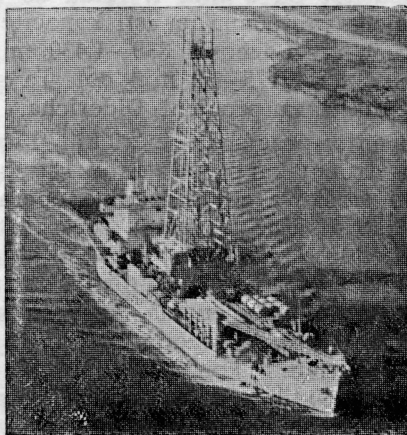
No pri ocjeni rentabilnosti djelatnosti iskoštavanja polimetalnih grumena nije dovoljno vršiti proračune samo početnih troškova, nego se moraju ispitivati i mogućnosti prodaje metala dobivenih iz grumena na svjetskom tržištu, organizacija proizvodnje i racionalnost poslovanja, određeno smanjivanje troškova stjecanjem tehnoloških i poslovnih iskustava i sl. Veličina kapaciteta i ukupni obujam poslovanja moraju se podrediti svjetskoj tržišnoj cijeni metala koji se dobivaju iz kopnenih rudišta i u okviru nje postizavati čistu dobit za proširenu reprodukciju.

Pretpostavljeni visoki troškovi investicija i eksploatacije rudarsko-prerađivačkog kompleksa Poduzeća znatno utječu na raspoloženje pojedinih država da ratificiraju Konvenciju, jer su danas ti troškovi mnogo veći nego se ranije pretpostavljalo. Pri pretresanju i prethodnom razmatranju pitanja koja se odnose na Poduzeće u razdoblju 1978—1980., zemlje sudionice Konferencije polazile su od svojih mogućih obaveza za financiranje Poduzeća u iznosu od oko 600 mln dol. Naknadno povećanje tog iznosa za 4.5 puta, a danas sigurno i više, dovodi u pitanje ratifikaciju Konvencije u zemljama koje neće moći osigurati relativno velika sredstva za početno financiranje Poduzeća.

Zato je prijeko potrebno da se prati tehnički progres u razvoju morske tehnologije i stvaraju racionalne kombinacije u organizaciji vađenja, transporta i prerade polimetalnih grumena. U vezi s time potrebno je vršiti temeljitu analizu prilika i tražiti putove koji bi mogli, ne mijenjajući osnovne odredbe Konvencije, dovesti do pozitivnog rješenja problema vezanih za osnivanje Poduzeća. Najrealniji je put da se doprinos država stranaka Konvencije za financiranje njegova prvog kompleksa smanje na nivo koji je krajem 70-tih godina bio prihvatljiv za sve zemlje koje su sudjelovale na Konferenciji. Računa se da bi tako države potpisnice Konvencije mogle ispuniti preuzete obaveze za Poduzeće. To je važno zato što bi države trebale izvršiti te obaveze još prije stupanja na snagu Konvencije.

4. Stavovi i otpori kapitalističkih država

Novi međunarodni režim istraživanja i iskoštavanja mineralnih resursa Zone bitno ograničava stečeni monopol glavnih kapitalističkih država u tim djelatnostima koje su dosada uspješno razvijale njihove oceanske kompanije i međunarodni konzorciji. Zato su se te zemlje i

u toku Konferencije i poslije usvajanja Konvencije stalno suprotstavljale svim odredbama tog režima koje ne odgovaraju njihovim interesima i već stečenim pozicijama.

U toku rada Konferencije SAD su, uz podršku svojih najbližih saveznika, posebno isticale zahtjev da se u međunarodnom pravnom režimu Zone zaštite prijašnje investicije koje su oceanske kompanije i međunarodni konzorciji utrošili u ispitivanje oceanskih rajona bogatih zalihama polimetalnih grumena i u razradu tehnologije njihova ispitivanja, vađenja i metalurške prerade. Praktični aspekt tog zahtjeva je da bi spomenute kompanije i konzorciji tih zemalja trebali do stupanja na snagu Konvencije dobiti na korištenje ispitane podmorske dionice i isključivo pravo iskorištavanja polimetalnih grumena sa tih dionica.

Delegacija SAD istakla je taj zahtjev na posljednjim zasjedanjima Konferencije. Ona je uz to tražila da se ponovo razmotre već usuglašene odredbe XI dijela nacрта Konvencije. Protiv tog zahtjeva istupila je većina sudionika Konferencije. Konačno se delegacija SAD zadovoljila s time da se prihvati Rezolucija II, koja regulira »pionirske investicije« u pionirskim djelatnostima koje se odnose na polimetalne grumene.

Rezolucija II prije svega utvrđuje pravne subjekte koji mogu dobiti status »pionirskog investitora«, tj. subjekte koji su u toku određenog razdoblja obavljali pionirsku djelatnost ispitivanja i pokusnog vađenja grumena u Zoni i za to utrošili znatna financijska i druga sredstva. U takve subjekte spadaju:

a) Francuska, Indija, Japan i SSSR odnosno državna i privatna poduzeća, fizičke i pravne osobe koje se nalaze pod kontrolom tih država;

b) četiri međunarodna konzorcija u koja ulaze kompanije SAD, Vel. Britanije, SR Njemačke, Japana, Italije, Kanade, Nizozemske i Belgije i

c) bilo koja država u razvoju odnosno poduzeća, fizičke i pravne osobe pod njihovim nadzorom.

Da bi spomenute zemlje odnosno međunarodni konzorciji dobili status »pionirskog investitora«, te su zemlje dužne potpisati Konvenciju, dokazati »certifikatom« utrošak u pionirske djelatnosti najmanje 30 mln dol. (zemlje pod a) i b) do 1. siječnja 1983. a zemlje pod c) do 1. siječnja 1985) i zatražiti od Pripreme komisije registraciju. Registracija »pionirskog investitora« ne može dakle biti automatski akt nego je vezana za ispunjenje određenih uvjeta i obaveza.

Pionirska podmorska površina za koju se vrši prijava radi iskorištavanja treba da se nalazi u rajonu čija su površina i komercijalna vrijednost dovoljni za vođenje dvaju rudarskih radilišta. Jedan dio rajona Priprema komisija rezervira za djelatnost Poduzeća ili države u razvoju (»rezervirano područje«), a drugi registrira za »pionirskog investitora« (»nerezervirano područje«), koji time dobiva isključivo pravo

obavljanja pionirskih djelatnosti u tom području. Na zahtjev Pripreme komisije »pionirski investitor« dužan je obavljati istraživanja i u rezerviranom području. Rezolucija II za razliku od Konvencije predviđa naknadu troškova vezanih za to istraživanje i kamate na njih (10%). Drugim riječima, ti rashodi smatraju se kreditima u korist Pripreme komisije.

Poslije registracije »pionirski investitor« dužan je započeti komercijalnu proizvodnju u odobrenom području u roku od pet godina; osim toga treba da organizira pripremanje osoblja koje odredi Priprema komisija za Poduzeće iz reda građana zemalja u razvoju i da prenese na Komisiju tehnologiju za Poduzeće (ako je nema na slobodnom tržištu). Država, koja potvrđuje svog »prioritetnog investitora« obavezna je davati Komisiji periodične izvještaje o njegovoj djelatnosti u Zoni, a i osigurati pravodobno odobravanje financijskih sredstava potrebnih Poduzeću u skladu s Konvencijom poslije njena stupanja na snagu.

Priprema komisija, koja je ustanovljena Rezolucijom I uz Konvenciju, treba da izvrši sve pripreme za osnivanje Vlasti, Suda i Poduzeća i da izvrši registraciju »pionirskih investitora« u skladu s Rezolucijom II. Ona djeluje preko tri radna organa: plenum razmatra pravila registracije »prioritetnih investitora« i još neka pitanja s time u vezi, generalni komitet dužan je da praktično provodi ostvarenje Rezolucije II u ime Komisije i konačno specijalna komisija za Poduzeće bavi se isključivo pitanjima osnivanja Poduzeća. Komisija je održala prva dva zasjedanja u toku 1983.

Djelatnost Pripreme komisije i njenih organa u praksi je bitno otežana zbog toga što mnoge zapadne države koje su potpisale Konvenciju, ometaju pod pritiskom SAD registraciju prijave SSSR, Indije, Francuske i Japana kao »pionirskih investitora« za određene dionice oceanskog dna i što stalno insistiraju na »slobodnom« gospodarenju bogatstvima podmorja u skladu s tradicionalnom koncepcijom slobode otvorenog mora.

Generalna skupština OUN na zasjedanju krajem 1983. i šefovi država i vlada nesvrstanih zemalja na VII konferenciji u New Delhiu (1983) pozvali su sve države da ubrzaju postupak ratifikacije Konvencije i tako omoguću da što prije stupi na snagu novi međunarodnopravni režim iskorištavanja oceanskog bogatstva. Konvencija stupa na snagu kad je ratificira 60 država. SAD i znatan broj razvijenih kapitalističkih zemalja nije je uopće potpisao, a ratificiralo ju je dosada samo 10 država u razvoju. Većina kapitalističkih zemalja smatra da se Konvencija ipak može primjenjivati osim u dijelu koji se odnosi na gospodarenje rudnim bogatstvom u Zoni i o kojem na Konferenciji nije postignut konsensus. Međutim one u praksi poduzimaju akcije da se režim eksploatacije oceanskog rudnog bogatstva uredi odvojeno na način koji samo njima odgovara.

SAD su još 1982. a onda i 1983. istupile kao inicijator separatnog rješavanja spornih pitanja u pionirskim područjima Zone koja su istraživali međunarodni konzorciji s udjelom kapitala SAD, Vel. Britanije, SR Njemačke, Italije, Belgije i Nizozemske, a i kompanije Francuske i Japana. Te su zemlje najprije izvršile **razgraničenje tih područja**, a onda su SAD navele svoje partnere da 3. kolovoza 1984. potpišu »Privremeni dogovor o pitanjima dubokovodnih rajona morskog dna« koji je usmjeren na legalizaciju monopolnog zauzimanja i međusobne podjele najperspektivnijih dionica u Zoni.

Taj tzv. »mini-sporazum« koji je sklopljen protivno odredbama Konvencije, »sankcionira« djelatnost zemalja sudionica tog sporazuma izvan okvira Konvencije i mimo nadležnosti Pripremne komisije. Taj sporazum ima karakter nezakonite i samovoljne akcije koja dovodi u pitanje primjenu Konvencije. Takvima se mogu s međunarodnopravnog stanovišta kvalificirati i posebni nacionalni zakoni o iskorištavanju oceanskog bogatstva koje su neke zemlje donijele posljednjih godina održavanja Konferencije ili poslije usvajanja Konvencije protivno njenim odredbama. Na temelju takvog zakona o dubokomorskom rudarstvu SAD su već dale licencu u korist četiri međunarodna oceanska konzorcija, prema kojoj oni mogu slobodno nastaviti istraživanja u području Zone bez registracije kod Pripremne komisije.

Kako u prelaznom razdoblju potencijalni »pionirski investitori« nisu zatražili registraciju pa nisu ni registrirani, Pripremna komisija ne može u stvari ni započeti nikakve praktične akcije za realizaciju Rezolucije II u dijelu koji se odnosi na Poduzeće. »Pionirski investitori« zapravo su darovatelji koji ispunjenjem svojih obaveza prema Pripremonoju komisiji, a onda i prema Vlasti osiguravaju uvjete za osnivanje Poduzeća.

Tako dolazi do paradoksalne situacije da međunarodni konzorciji djeluju van okvira Pripremne komisije i protiv nje, a ona istodobno ne registrira one konzorcije koji bi mogli dalje djelovati u njenim okvirima. To je posljedica vrlo oštore borbe koja se vodi za i protiv Konvencije i djelovanja Pripremne komisije. U toj borbi dolazi do očekivane polarizacije država prema njihovim ekonomskim i političkim interesima i savezima.

Glavni protivnici međunarodnog režima gospodarenja u Zoni — SAD, Vel. Britanija i SR Njemačka, koje nisu potpisale Konvenciju, faktično istupaju protiv Pripremne komisije i međunarodnog režima Zone zasnovanog na Konvenciji. Nizozemska, Belgija i Italija zauzimaju dvostruku poziciju, jer su potpisale i Konvenciju i »mini-sporazum«. U pitanju registracije »pionirskih investitora« one istupaju s pozicija bliskih poziciji SAD.

Pod pritiskom takvog ponašanja razvijenih zemalja neke zemlje u razvoju ne podržavaju akcije Pripremne komisije u poduzimanju mjera

protiv država koje su potpisale »mini-sporazum«. Time one podržavaju paralelno postojanje dvaju režima Zone: zakonitog, zasnovanog na XI dijelu Konvencije, i režima »mini sporazuma«, koji se suprotstavlja Konvenciji, a i mnogobrojnim rezolucijama Generalne skupštine OUN. Osim toga, neke zemlje u razvoju, koje su prihvatile nacionalne pomorske zakone protivne odredbama Konvencije, svjesno ili nesvjesno nanose udarac Konvenciji u cjelini, a time i njenom XI dijelu. Sve se to **negativno odražava na osnivanje Poduzeća** koje je upravo zamišljeno kao međunarodni instrument podrške njihovom bržem ekonomskom razvoju.

Plenum i generalni komitet Pripremne komisije zasad su blokirani u provođenju Rezolucije II, no specijalna komisija za Poduzeće ipak razmatra kompleksne probleme vezane za njegovu djelatnost. U tom cilju je sekretarijat specijalnog predstavnika Generalnog sekretara OUN za morsko pravo pripremio više dokumenata, u kojima se iznose mnoga razmišljanja o prevladavanju nastalih teškoća i suprotnosti.

U tim se dokumentima skreće pažnja na to da se od vremena svršetka radova III konferencije o morskom pravu, na kojoj su se pretresala pitanja osnivanja Poduzeća, zbog raznih razloga, veoma smanjio tempo rasta svjetske potrošnje metala koji se mogu dobivati iz polimetalnih grumena. To mijenja prijašnje predstave o rentabilnosti osvajanja resursa Zone i izaziva usporavanje pripremnih radova. Zato se smatra da u narednih 10—15 godina neće započeti praktični radovi oko vađenja grumena u Zoni. Osim toga rezultati naknadno provedenih naučnih istraživanja i pokusno-konstruktorskih razrada tehnologije vađenja i prerade grumena pokazuju da stvarni troškovi osnivanja krupnog rudarsko-prerađivačkog kompleksa znatno premašuju prvobitne proračune i financijske mogućnosti Poduzeća.

Pri razmatranju tih dokumenata u Pripremonoju komisiji zauzeto je opće stanovište da bi trebalo pronaći način da se maksimalno snizi visina financijskih sredstava potrebnih za osnivanje prvog kompleksa Poduzeća (a time i ublaže financijske obaveze država) te da se što više racionalizira organizacijska struktura Poduzeća. To se među ostalim može postići većim udruživanjem postojećih sredstava, korištenjem ugovornih radova, sklapanjem sporazuma između kompanija raznih država za organizaciju zajedničkih poslova, npr. marketinga i sl. U toku diskusije u Pripremonoju komisiji delegacije mnogih država su predložile da se ipak neodložno pristupi osnivanju Poduzeća i kompletiranju njegova osoblja još prije osnivanja Međunarodne vlasti za morsko dno.

Delegacija Austrije, koja je potpisala Konvenciju, predložila je da se hitno osnuje zajedničko poduzeće za ispitivanje, istraživanje i iskorištavanje polimetalnih grumena (GEFERAD). Sredstva za njegovu djelatnost prikupila bi se na dobrovoljnoj osnovi od zainteresiranih poduzeća

i država sudionica u Pripremnoj komisiji. Početna bi sredstva predstavljala dionički kapital Poduzeća koji bi se raspodijelio u jednakom omjeru između Pripreme komisije i drugih subjekata koji će sudjelovati u zajedničkom poduzeću.

Smatra se da austrijski prijedlog nije realan, jer neki njegovi važni elementi, kao što su princip dobrovoljnosti financiranja zajedničkog poduzeća i predviđeni sistem glasanja, nisu prihvatljivi za mnoge zemlje u razvoju. Osim toga, ozbiljno se sumnja u praktičnu ostvarivost čitavog poduzeća koje bi koncentriralo naučna istraživanja i stvaranje tehnologije za osvajanje grumena, dok se razradom takve tehnologije bave deseci instituta i velik broj industrijskih firmi u mnogim zemljama.

Drugi prijedlog, koji je iznijela u Pripremnoj komisiji SR Njemačka, predviđa da se primijeni jedinstveni sistem zajedničkog poduzetništva pod zaštitom Poduzeća koje bi isključilo pristup državama u operativnom iskorištavanju ocean-skih resursa. Taj prijedlog podržavaju i neke zemlje Azije i Afrike.

Zajedničko poduzetništvo uz sudjelovanje Poduzeća kao jedinstveni mehanizam osvajanja podmorskog bogatstva Zone može se nesporno smatrati kao jedan od oblika »unitarnog sistema«, ali on nije prihvatljiv za »prioritetne investitore« i buduće ugovarače. Konvencija predviđa širok krug mogućih korisnika bogatstva Zone, a pitanje o zajedničkom poduzetništvu pri osvajanju resursa Zone ostavlja otvorenim. U XI dijelu Konvencije tek se spominju zajednička poduzeća, a prema čl. 9 Aneksa III Poduzeće može ulaziti u zajedničke pothvate (joint ventures) s drugim korisnicima radi obavljanja svoje djelatnosti, ali po uvjetima koje propiše Vlast. Normativna razrada tog oblika realizacije međunarodnog režima Zone prepuštena je Pripremnoj komisiji, koja bi mogla da pripremajući pravila, propise i postupke potrebne za početak rada Vlasti prilagodi XI dio Konvencije izmijenjenim ekonomskim i političkim uvjetima.

Podneseni prijedlozi o zajedničkom poduzetništvu s Poduzećem kao i druge ideje o razradi međunarodnog režima korištenja bogatstva Zone u osnovi odvlače Pripremu komisiju od razmatranja realnih problema i u stvari osiguravaju interese pojedinih grupa zemalja. U tim se prijedlozima zapravo odstupa od duha Konvencije koja proklamira da su Zona i njena bogatstva zajedničko dobro čovječanstva, da države, fizičke i pravne osobe ne smiju prisvojiti ni jedan njen dio i da se djelatnosti u Zoni obavljaju radi dobrobiti čovječanstva kao cjeline.

Zato su protivne Konvenciji razne ideje, koje su se još za vrijeme radova Konferencije iznosile, a iznose se i poslije usvajanja Konvencije radi zaobilaženja prihvaćenog jedinstvenog međunarodnog režima u Zoni. Takve su ideje da se Vlasti ili Poduzeću prizna vlasništvo ili posjednički naslov na bogatstva Zone, da Poduzeće odobrava sirovinske resurse mješovitom ili zajedničkom poduzeću, da se Poduzeću odobri pra-

vo da bira svoje partnere pri organizaciji zajedničkih poduzeća, da se ograniči djelatnost Poduzeća u korist »pionirskih investitora«, da se na područje Zone automatski proširi nacionalno rudarsko ili pomorsko zakonodavstvo zemalja koje prihvaćaju međunarodni režim Zone i sl.

Konvencija je, poslije dugog i mukotrpnog usklađivanja interesa svih grupa država u toku Konferencije, konačno prihvatila paralelni sistem iskorištavanja bogatstva Zone i odredila obavezno sudjelovanje svih država stranaka u Poduzeću, prema kojem one imaju određene financijske i druge obaveze i prava, kao i ravnopravno iskorištavanje tog bogatstva po drugim korisnicima, tj. »pionirskim investitorima« ili drugim izvođačima, koji udovolje propisanim uvjetima. Prema tome, ne može se formiranjem jednog ili više zajedničkih poduzeća isključiti ni jedna država stranka Konvencije ili njene pravne i fizičke osobe da podnose prijavu i postanu samostalnim investitorom ili izvođačem. Isto tako svi investitori, uključiv i Poduzeće, moraju poštivati odredbe Konvencije o sprečavanju monopola nad Zonom i njenim resursima.

Napori koje Pripremna komisija poduzima moraju se dakle usmjeriti u dva osnovna pravca:

- 1) u pravcu osposobljavanja Poduzeća da izgradi integrirani rudarsko-prerađivački kompleks za istraživanje, vađenje, transport i preradu polimetalnih grumena i prodaju dobivenih metala na svjetskom tržištu uz minimalne financijske obaveze država stranaka Konvencije, i
- 2) u pravcu što bržeg i efikasnijeg rješenja statusa »prioritetnih investitora« kako se ne bi destimulirao i usporavao njihov rad na razradi tehnologije iskorištavanja polimetalnih grumena, te suviše odgađao početak proizvodnje i mogućnost naknade »prioritetnim investitorima« dosada uložениh sredstava.

Pomanjkanje financijskih sredstava za osnivanje Poduzeća trebalo bi riješiti najracionalnijim oblicima privlačenja sredstava »prioritetnih investitora«, korištenja zakupa, sklapanja sporazuma o proizvodnoj suradnji, zajedničkim pothvatima, uslugama i prodaji proizvoda, dobivanja zajmova od međunarodnih i regionalnih financijskih ustanova i zajmova na slobodnom tržištu kapitala i sl. Manjak sredstava, zbog nesudjelovanja u Konvenciji nekih razvijenih kapitalističkih država, ne može se prebaciti na zemlje stranke koje neće moći podnijeti povećane financijske obaveze. Odgađanjem pronalaženja konstruktivnih i efikasnih rješenja problema financiranja Poduzeća zadržava se dominacija monopola nekoliko najrazvijenih kapitalističkih država u osvajanju bogatstva Zone, a ujedno se odgađa realizacija pravednijeg međunarodnog režima proklamiranog Konvencijom.

Što brže davanje statusa »prioritetnim investitorima« ne zavisi samo od Pripreme komisije, nego prije svega o odluci tih investitora da zatraže registraciju. Oni se međutim ustručavaju podnijeti prijavu zbog predviđene kontrole Vlasti nad njihovom djelatnosti i znatnih

financijskih obaveza prema njoj. Vlast vrši sličnu kontrolu i nad djelatnosti Poduzeća, ali ona još nije pravno razrađena. Podnosilac zahtjeva za registraciju plaća pristojbu od 250.000 dol. za administrativne troškove Vlasti, a za zahtjev za odobrenje plana istraživanja i iskorištavanje još 250.000 dol. Poslije dodjele pionirskog područja plaća fiksnu godišnju pristojbu u visini od 1 mln dol., a nakon početka komercijalne proizvodnje godišnju pristojbu za proizvodnju ili kombiniranu pristojbu za proizvodnju s dijelom čistog prihoda u određenim postocima.

Stoga bi Pripremna komisija trebala što prije donijeti norme, pravila i postupke za rad Vlasti i posebno Savjeta, u kojima će se razraditi smjernice Savjeta, metode i mehanizam njegove kontrole nad djelatnošću Poduzeća, jer će se onda lakše i svrsishodnije moći urediti i redovna kontrola nad djelatnosti »prioritetnih investitora« u razdoblju do stupanja Konvencije na snagu.

5. Zaključak

Osnivanje međunarodnog poduzeća za privredno iskorištavanje mineralnog bogatstva Zone, predviđenog Konvencijom o pravu mora, nailazi na velike teškoće već u pripremnim radovima prije stupanja na snagu Konvencije. Te se teškoće povećavaju činjenicom da najrazvijenije kapitalističke zemlje poduzimaju jednostrane akcije uperene protiv osnivanja Poduzeća i da većina zemalja stranaka mimo očekivanja veoma odgađa ratifikaciju Konvencije.

Zato danas Pripremna komisija stoji pred vrlo složenim problemima i odgovornim zadacima, rješenje kojih bi znatno pridonijelo osiguranju životne sposobnosti Konvencije i općih prednosti pravednijeg međunarodnog režima gospodarenja bogatstvima Zone. U njene prioritete zadatke spada: registracija »prioritetnih investitora«, korištenje njihove pomoći u pripremnom postupku osnivanja Poduzeća, razrada ope-

rativnih varijanti strukture tog privredno-operativnog organa Vlasti i izbor najefikasnije varijante minimizacije financijskih obaveza država stranaka za početne troškove Poduzeća. To bi olakšalo i »prioritetnim investitorima« i državama strankama da kao donatori Poduzeća dadu značajan doprinos bržem osnivanju i Poduzeća i Vlasti.

Pripremna komisija danas stvarno ispituje realne praktične putove za osiguranje Poduzeću početnih investicijskih resursa. Delegacije država koje su potpisale Konvenciju razrađuju u njoj kompromisna rješenja prihvatljiva za sve države i ujedno osmišljavaju nove odnose među njima koji bi ubrzali postupak osnivanja Poduzeća i Vlasti.

Međunarodno poduzeće, kao zajedničko proizvodno poduzeće svih država, organizirano na međuvladinom nivou i prema međunarodno-pravnim normama te zasnovano na zajedničkom iskorištavanju, raspolaganju i upravljanju mineralnim resursima Zone, postaje tako značajna i originalna međunarodna komercijalno-operativna organizacija bez presedana u sistemu međunarodnih ekonomskih odnosa i praktični nosilac mehanizma ekonomske suradnje svih država. Mnoga kompleksna pitanja što se javljaju u vezi s njegovim osnivanjem zahtijevaju solidniju teorijsku analizu, oprezan i realističan pristup i efikasna rješenja koja će poštivati interese svih grupa suverenih država.

Literatura:

¹ F. Earney, Petroleum and Hard Minerals from the Sea, V. H. Winston and Sons — E. Arnold, London 1980.

² S. Novaković, Ekonomski aspekti dubokomorskog rudarstva, Pomorski zbornik 21, 1983.

³ D. Rudolf, Međunarodno pravo mora, JAZU, Zagreb 1985.

⁴ I. Vanin — V. Golubkov, Predprijetie međunarodnog organa po morskom dnu, MEMO br. 9, 1985.

⁵ I. Žuvela, Ekonomika dubokomorskog rudarenja, Pomorski zbornik 22, 1984.

